

Filozofski život

Osnivanje Hrvatske udruge za znanstvenu komunikaciju

Klub hrvatskih humboldtovaca 6. je lipnja 2019. godine u Velikoj vijećnici Rektorata Sveučilišta u Zagrebu održao okrugli stol na temu »Hrvatski znanstveni časopisi – iskustva, problemi, ciljevi«. Organiziranje okruglog stola bilo je djelomično motivirano općim pitanjima o budućnosti hrvatskih časopisa u vremenima promjena i sukoba na međunarodnoj časopisnoj sceni po pitanju teorijskih uporišta za organizaciju i smisao znanstvene komunikacije, a djelomično neočekivanim zahvatima iz pravca Ministarstva znanosti i obrazovanja u dosadašnji uspješan sustav javnog i općeg vrednovanja i financijskog podupiranja znanstvenih i kulturnih časopisa u Republici Hrvatskoj, izvorno pokrenutog 1980. godine na prijedlog Tvrtka Šercera. Detaljan izvještaj o tom okruglom stolu, koji je vodio Davor Dukić, dostupan je ovdje – <http://humboldt-club.hr/dogadaji/210-okrugli-stol-khh-hrvatski-znanstveni-casopisi-iskustva-problemi-ciljevi> – a za ovaj je izvještaj od posebne važnosti pojava prvih glasova o potrebi za organiziranim zbrinjavanjem pitanja hrvatskih znanstvenih odnosno znanstveno-kulturnih časopisa i šireg izdavačkog područja znanstvene djelatnosti.

Prvi je potez povuklo uredništvo časopisa *Food Technology and Biotechnology*, prvenstveno Vladimir Mrša i Iva Grabarić Andonovski, ujedno vezani i za organizaciju regionalno značajnog simpozija posvećenog znanstvenom izdavaštvu, PUBMET, koji se od 2014. godine održava u Zadru i Zagrebu. Uz podršku Koordinaciji urednika časopisa, slobodnom tijelu koje je posljednje desetljeće u nekoliko navrata zaštitilo sustav od štetnih izmjena i osiguralo minimalna sredstva preživljavanja – minimalna, što znači da je sustav znanstvene komunikacije još uvijek smiješno obezvrijeđen, naročito kada se uzme u obzir kolika se sredstva izdvajaju za uvoz knjiga i časopisa – dana 11. srpnja 2019. godine održan je inicijalni sastanak posvećen ideji oblikovanja i osnivanja udru-

ge urednika hrvatskih znanstvenih časopisa. Na sastanku je prisustvovalo više od stotinu i pedeset pripadnika akademske zajednice, urednika i drugih nositelja funkcija u području izdavačke djelatnosti, a članovi uredništva *Filozofskih istraživanja* aktivno su podržali ideju. Radna se skupina na tjednoj bazi sastajala tijekom ljetnog perioda te smo u jesen stvorili uvjete za osnivanje udruge. Radnu skupinu činili su Dado Čakalo (Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*), Iva Grabarić Andonovski (Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Food Technology and Biotechnology*), Ivana Hebrang Grgić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), Dragan Milanović (Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Kinesiologija*), Vladimir Mrša (Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Food Technology and Biotechnology*), Danijel Namjesnik (Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Croatica Chemica Acta*), Luka Perušić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Filozofska istraživanja, Synthesis philosophica*), Martina Petrinović (*Peristil*), Jadranka Stojanovski (Centar za znanstvene informacije Instituta Ruđer Bošković), Lina Šojat (Knjižnica Instituta za povijest umjetnosti, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Kvartal*) i Agata Vinčić (Tekstilno-tehnološki fakultet, *Tekstil*).

Kada je u pitanju humanistika, time i filozofija, potrebno je istaknuti tri problema koja su se pojavile u periodu od inicijalnog sastanka do osnivanja udruge:

(1) ideja udruge doživjela je značajno konceptualno proširenje, na taj način da je (a) interes za znanstvene časopise proširila do sveopćeg interesa za znanstvenu komunikaciju u Hrvatskoj i šire te sukladno tome (b) značajno proširila raspon članova, uključujući i mogućnost sudjelovanja institucija i drugih pravnih osoba putem predstavnika. Čimbenik (a) i (b) izravno upućuju na otvoreno povezivanje sa strukturama ljudi koji *nisu* urednici, ali su dio sustava znanstvene komunikacije

i izdavačke djelatnosti u području znanosti, što uključuje znanstvenike koji nisu urednici, izdavače odnosno nakladnike, knjižničare i druge informacijske stručnjake, lektore, predvoditelje i druge vrste djelatnika iz područja znanstvene komunikacije, što u praksi znači, s jedne strane, osvještavanje o svim članovima znanstvene zajednice koji *zapravo* sudjeluju u izgradnji sustava, ali s druge strane, potrebu za isticanjem i razumijevanjem (a) raznolikosti gledišta kada je u pitanju smisao znanstvene komunikacije te (b) udjela moći u usmjeravanju znanstvenog sustava prema ovom ili onom životu. Kontinentalna humanistika u tim je pitanjima uvijek imala drugačije gledište, gledište koje je uključivalo dovoljnu mjeru opreznosti, skepse i pomnosti kada su u pitanju razvoj i smisao znanosti kao konstitutivnog elementa kulture, te je od važnosti da o toj budućnosti, ujedno o vlastitoj budućnosti ili, da budemo precizniji, budućnosti vlastite struke, humanisti hrvatske akademske zajednice ne zaborave na performativne učinke glasa i čina koji u ovim novim kretanjima, isključuje li sami sebe, više neće imati prostora;

(2) u skladu s (1), među prvim je potezima bilo predlaganje i oblikovanje takvog statua udruge kakav će davati osnove za nadilaženje znanstveno-kulturnog sukoba u Hrvatskoj. Taj se sukob odvija u tri releja, (i) između zagovaratelja otvorene i slobodne te javno financirane znanosti i zagovaratelja privatne, elitističke znanosti, (ii) između zagovaratelja hrvatskog jezičnog razvoja, izvoza znanstvenih rješenja te nastavka pretvaranja domaće platforme u relevantnu međunarodnu platformu i zagovaratelja usporavanja hrvatskog jezičnog razvoja, uvoza znanstvenih rješenja i onemoćenja domaće platforme te (iii) između dva kulturna duha znanosti – onoga koji slijedi tradiciju germanskog *Wissenschaft* i onoga koji slijedi tradiciju anglosaksonskog *sciences*. Statutom je prednost dana otvorenoj znanosti, razvoju domaće inteligencije i duhu *Wissenschaft*, pri čemu se posljednje najbolje može iščitati iz implementacije mnogih načela domišljanih i razvijanih u sklopu koncepcije cjelokupnog čovječjeg znanja, interdisciplinarnih znanosti i integrativne misli. Ta načela, ovdjekovječena statutom jedne mlade i perspektivne udruge, kao mehanizam se ozbiljuju na taj način da se, s jedne strane, »podupire znanstveni sustav koji podrazumijeva jednakovrijednost i ravnopravnost različitih područja i načina izvještavanja unutar znanstvenih i umjetničkih područja, polja, grana, disciplina i drugih mogućih oblika znanstvenog i stručnog rada« (čl. 10, st. 2), a s druge strane, upravni odbor udruge sastoji od po jednog predstavnika iz uredništva časopisa iz svakog znanstvenog područja te tri dodatna predstavnika iz šireg

područja znanstvene komunikacije (čl. 25, st. 4), pri čemu se nastojala očuvati struktura uspostavljena dobro ustrojenim Pravilnikom o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 118/09, 82/12, 32/13 i 34/16), a s treće strane, potiče se višejezičnost i mnogolikost znanstvenog izvještavanja. No odmah moram napomenuti da ovakvo ophođenje s pitanjem znanosti u Hrvatskoj potrebuje stupanj disciplinirane svijesti koji se u nama, patnicima za svim proizvodima velikih svjetskih kultura, ne da lako održati i prečesto i počesto uspješno kliznemo prema odobravanju izvanjskih pritisaka na naš sustav, ali i na unutarnje pritiske protiv humanistike, izvori čega mogu biti vezani jedino uz nezgodno njegovanu neukost;

(3) no ne posve u skladu s (1) i (2), unatoč općoj pobuni protiv znanstvenog stanja općenito, a onda i u vidu promjena u financiranju posebno, humanistika se pokazala inernom u usporedbi s drugim strukama, naročito u pogledu preuzimanja odgovornosti za rukovođenje interesa našeg znanstvenog područja unutar udruge, izvornom inicijalnom interesu unatoč. Možda se tu radi o jednom posve drugačijem pogledu na svijet koji se u okviru našeg kulturnog miljea tim više opire što se sustav više gura prema globalnom tehnnoznanstveno-plutopartitokratskom sustavu preživljavanja, no ako to nije slučaj, *arts and humanities* mogao bi kod nas izgubiti jedno osobujno područje borbe za smisleniji život civilizacije.

Osnivačka sjednica Skupštine uspješno je održana 20. rujna 2019. godine, a Udruga je službeno registrirana 18. studenog 2019. godine kao neprofitna udruga građana i pravnih osoba pod imenom »Hrvatska udruga za znanstvenu komunikaciju – ZNAK«. Njen je prvi predsjednik Vladimir Mrša (Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu), dopredsjednik Luka Perušić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), a tajnica Iva Grabarić Andonovski (Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu), dok su drugi članovi prvog upravnog odbora Evgenija Arh (Knjižnica Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, za područje interdisciplinarnih znanosti i umjetničko područje), Marko Ban (Fakultet strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu, za područje tehničkih znanosti), Ružica Beljo Lučić (Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, za područje biotehničkih znanosti), Dado Čakalo (Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, za područje biomedicinskih znanosti), Ivana Hebrang Grčić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, kao drugi član koji nije član časopisnog uredništva), Iva Melinščak Zlodi (Filozofski

fakultet Sveučilišta u Zagrebu, kao treći član koji nije član časopisnog uredništva), Tadija Milikić (Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, za područje humanističkih znanosti), Danijel Namjesnik (Prirodoslovno-matematički fakultet, za područje prirodnih znanosti), Mirko Smoljić (Sveučilište Sjever, za područje društvenih znanosti) te Jadranka Stojanovski (Centar za znanstvene informacije Instituta *Ruđer Bošković*, kao prvi član koji nije član časopisnog uredništva). Detaljne informacije i dokumentacije mogu se pronaći na službenim stranicama udruge: <https://www.znak.hr/>.

Djelovanje ZNAK-a, osim gore navedenim uvažavanjem množnosti pristupa, jezika i zastupanja, definirano je s 19 točaka, od kojih je, uzimajući u obzir čitateljsku bazu *Filozofskih istraživanja*, naročito potrebno istaknuti sljedeće: (1) održavanje postojeće i podizanje buduće kvalitete domaćih znanstvenih i stručnih publikacija, izdavačkih platformi i drugih oblika znanstvene komunikacije usklađivanjem razvoja domaćih znanstvenih i stručnih publikacija s preporukama relevantnih domaćih i inozemnih udruženja, važnim dokumentima, strategijama, preporukama i deklaracijama vezanim uz uvažavanje načela otvorene znanosti, (2) promicanje i potpomaganje razvojne suradnje kako među domaćim uredništvima, izdavačima i nakladnicima znanstvenih publikacija, inicijativama, udrugama, institucijama i srodnim tijelima i pravnim osobama tako između njih i inozemnih tijela, institucija, organizacija, inicijativa i drugih oblika organiziranog djelovanja u području znanstvene i stručne komunikacije, radi uspješnije integracije domaćih znanstvenih i stručnih djelatnika u međunarodnu znanstvenu mrežu, (3) zalaganje za sustav odgovarajućeg javnog financiranja domaćih znanstvenih publikacija prema modelu koji osigurava ravnopravnost svih znanstvenih i stručnih časopisa te onih za popularizaciju znanosti; (4) davanje potpore znanstvenim i stručnim časopisima pri uključivanju njihovih predstavnika u relevantna upravljačka, stručna i savjetodavna tijela, a radi osiguravanja kvalitete, stabilnosti i dostatnosti financijske potpore časopisima, (5) promoviranje i popularizacija znanosti u javnosti, (6) promicanje znanstvenog i stručnog usavršavanja članova Udruge i krajnjih korisnika te poticanje i obrazovanje studenata, mladih stručnjaka te vježbenika za rad u području znanstvene komunikacije. Uz to, formirano je nekoliko radnih skupina unutar same udruge, koje će se baviti izradama preporuka, strategija i materijala za razvoj znanstvene komunikacije u Hrvatskoj. U tome bi humanistići od posebnog interesa bilo da ovo *znanstveno* ostane biti razumije-

vano kao *Wissenschaft* i da posebnosti svoje komunikacije obrani i sačuva.

Treba naglasiti da ZNAK od svojih početaka izravno komunicira s državnim i drugim tijelima i institucijama po pitanju naravi i organizacije znanstvene komunikacije u Hrvatskoj te da će temeljem upisanih načela i ciljeva djelovati u interesu pripadne znanstvene zajednice. Rezultat toga su i neka već provedena ispitivanja sustava, po svom obliku još nedostupna široj javnosti, o štetnim i nepravednim posljedicama recentnih zahvata u sustav financiranja znanstvenih/kulturnih časopisa. To, međutim, znači da će moći zastupati i biti odgovorna samo za one glasove za koje će se znati i za koje će se zajednica izboriti. Utoliko se ovaj izvještaj može smatrati pozivom čitateljima *Filozofskih istraživanja*, naročito humanistima – slovom ili duhom – da se angažiraju u području politike znanstvene komunikacije te u dijalogu s novoosnovanom udrugom, za koju vjerujemo da će ostaviti traga u oblikovanju budućnosti znanstvene komunikacije kod nas, budu sudionici smislenih promjena koje zahvaćaju cjelinu u razgovoru sa samosvrhovitosti svih njenih posebnosti, a ne tek rigidnih promjena i integracija »trendova«.

Luka Perušić

V. Karlovački dani slobodne misli: »(Dis)funktionalnost društvenog subjekta«

Međunarodni i interdisciplinarni studentski simpozij pod nazivom *V. Karlovački dani slobodne misli* trajao je od 31. 5. do 2. 6. 2019. u Srijemskim Karlovcima i okupio dvadesetak izlagača sa Sveučilišta u Beogradu, Kragujevcu, Novome Sadu i Zagrebu. Organizator skupa bio je *Centar za afirmaciju slobodne misli*, čija je osnivačica Andrea Ratković ujedno bila glavna voditeljica ovoga skupa. Tematski naslov ovogodišnjeg skupa bio je »(Dis)funktionalnost društvenog subjekta«, a nastojala se objasniti relevantnost disfunkcionalnosti ne samo kao pojma koji zadobiva isključivo negativnu konotaciju nego i ukazati na to da se (dis)funktionalnost treba odrediti pozitivnom ili negativnom u odnosu na samu strukturu sistema, a ujedno i u odnosu na individuum te u kontekstu međuodnosa sustava i individue. U sklopu programa simpozija bila je otvorena izložba pod nazivom »Karlovački dani slobodne misli: retrospektiva«, posvećena petogodišnjoj povijesti ovoga projekta.

Nakon otvorenja samog simpozija i obrazloženja teme održana je panel diskusija na kojoj su govorili: Duško Radosavljević, Tadija Stefanović, Luka Janeš i Luka Perušić. Panel diskusija otvorena je izlaganjem Luke Perušića koje je poslužilo kao uvodno predavanje zbog apstraktnog i općenitog, a ujedno i dijalektičkog prikaza onoga disfunkcionalnoga koje zbog samog svojeg karaktera sukoba postaje funkcionalnim. Idući su od sudionika panela ponudili specifične teme. Luka Janeš govorio je o utjecaju biopolitičke kontrole na mentalno zdravlje individue te je kao mogućnost promjene naveo odgoj i obrazovanje te kritičko mišljenje. Radosavljević je govorio o češkom periodu stvaranja Milana Kundere te iz tog konteksta problematizirao pojam umjetnika i društva te njihov suodnos kao suradnju, ali i nesuradnju. Tema izlaganja Tadije Stefanovića bila je promjena u srpskoj arhitekturi nakon ubojstva Aleksandra Karadorđevića, koja se približava njemačkoj nacionalsocijalističkoj arhitekturi u radikalnim formama koje prestaju 1941. godine te o utjecaju takvih tendencija na samu arhitekturu.

U prvoj sesiji, Hristina Banić ponudila je reinterpretaciju odnosa morala i religije kod Kanta, s naglaskom na artikulaciju slobode, te njene praktičke i praktične primjenjivosti. Stefan Todorović govorio je o upotrebi perifrastičkih jedinica u novinarstvu koje se odnose na metaforičke promjene odnosno zamjene jedne riječi višečlanim izrazom te na postizanje ekspresivnosti i slikovitosti koja izražava drugačiji stav od početne neutralne riječi koja se zamjenjuje. Nakon toga uslijedila je sesija čija je tema bila književnost putem djela Philippa Claudela i Franza Kafke. Nataša Rakić govorila je o moći i nemoći pojedinca u borbi protiv sistema, odnosu između pojedinca i sustava te pojedinačne i kolektivne odgovornosti na primjeru romana *Brodekov izvještaj*. Roni Rengel je kroz Kafkino djelo *U kažnjeničkoj koloniji* pomoću američkog filozofa Nicholasa Dungeyja prikazao fukoovsko čitanje romana. U posljednjoj sesiji prvoga dana skupa govorio je Igor Janković o pojavi novih tehnika koje su dovele do hiperprodukcije te je iz te perspektive promatrao funkcionalnost i slobodu.

U prvoj sesiji drugoga dana skupa izlagalo je dvoje povjesničara umjetnosti koji su se bavili odnosom staroga i novoga. Izlaganje Mine Lukić sastojalo se je od prikaza odnosa globalizacije i popularne kulture s društvom, koji je *a priori* percipiran kao negativan te je ponudila cjelovitiji okvir za promišljanje tog odnosa. Dejan Vukelić govorio je o (dis)funkcionalnosti neželjenog spomeničkog subjekta, odnosno o spomenicima koji se u trenutku svoje izgradnje prilagođavaju posto-

jećim ideologijama, dok se kasnije pokazuju kao spomenici koji se ne podudaraju s normama arhitekture. U drugoj sesiji, Štefanija Kožić govorila je o postindustrijskom društvu i o psihološkim promjenama koje ono donosi. Michal Sládeček prikazao je dvije pozicije filozofije politike koje se naizgled mogu nadopunjavati. Iznio je poziciju perfekcionističkog egalitarizma koji sadrži mogućnost ostvarenja blagostanja i jednakosti koja se ne temelji isključivo na materijalnoj redistribuciji dobara. Ana Bjelica je na temelju filozofije egzistencije Sorena Kierkegaarda naglasila važnost vlastite i pojedinačne odgovornosti odlučivanja te nadvladavanje sistema kao uvijek aktualne teme, a Sibin Bratina govorio je o pojmovima zavodljivosti i simulaciji u filozofiji Jeana Baudrillarda te o subjektu u postmodernom svijetu – ukazao je na odvojenost suvremenog čovjeka od stvarnoga svijet. Jovana Stevanović ukazala je na rodnu perspektivu u važnome dijelu društvenosti, u jeziku, tj. u novinarskom stilu srpskoga jezika primjerom korištenja sufiksa *-kinja* (npr. filozofkinja), pri čemu se uvida porast upotrebe tog sufiksa. Nina Manojlović održala je izlaganje u kojem je prikazala senzacionalističko novinarsko izvještavanje o specifičnom događaju otvorenja Starbucksa u Beogradu koje sadrži i političke, povijesne, nacionalne i druge konotacije koje nisu sukladne izvještaju o jednom otvaranju trgovine. Nakon toga, uslijedilo je zatvaranje skupa.

Sesije su bile popraćene raznovrsnim formalnim i neformalnim raspravama koje su znatno produbile tematike te donijele dodatan pluriperspektivan karakter skupu. Sam skup, sudeći po raznovrsnosti izlaganja i komentarima samih sudionika, bio je izvrstan. Organizatori skupa najavljuju i nove *Karlovačke dane slobodne misli* iduće godine te se raduju budućim raspravama i doprinosima o aktualnim temama.

Štefanija Kožić

»Places of Mind, Occupied Lands«, zagrebačka predavanja Keye Ganguly i Timothyja Brennana

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u organizaciji fakultetskog Odsjeka za filozofiju, 18. lipnja 2019. godine održana su dva gostujuća predavanja uglednih američkih profesora sa Sveučilišta u Minnesoti, Keye

Ganguly i Timothyja Brennana. U sklopu događaja nazvanog »Places of Mind, Occupied Lands« objedinjena su predavanja Keye Ganguly »Exile as a Political Aesthetic« te Timothyja Brennana »Edward Said Today: Music and Dialectics«.

Keya Ganguly profesorica je na Odsjeku za kulturne studije i komparativnu književnost na Sveučilištu u Minnesoti. Autorica je više knjiga i eseja, od kojih treba posebno istaknuti *States of Exception: Everyday Life and Postcolonial Identity* (2001.). Također je bila glavna urednica časopisa *Cultural Critique* od 1998. do 2010. godine. Ganguly se prvenstveno interesira za kritičku teoriju frankfurtske škole, marksizam, film, postkolonijalne studije i sociologiju kulture, a odnedavno se bavi ponovnim iščitavanjem orijentalizma, estetikom egzila i dijalektičkom perspektivom filma u svijetu. Timothy Brennan član je Odsjeka za kulturne studije i komparativnu književnost te Odsjeka za anglistiku na Sveučilištu u Minnesoti. Istražuje probleme intelektualne povijesti, kulturne teorije, marksističke i fenomenološke tradicije, avangarde, teorija kolonijalizma i imperijalizma, kao i probleme prevođenja i pop-glazbe. Autor je više knjiga, od kojih ističemo *Secular Devotion: Afro-Latin Music and Imperial Jazz* (2008.). Brennan je predsjedao mnogim institucijama i odborima te je održao predavanja na više od sedamdeset sveučilišta i kulturnih institucija diljem svijeta. Eseji su mu prevedeni na više svjetskih jezika te objavljeni u raznim časopisima.

Oba su predavanja bila posvećena radu i djelu uglednog američkog profesora palestinskoga podrijetla, Edwardu Saidu. Predavanje Keye Ganguly problematiziralo je perspektivu izгона (egzila) kao pomalo romantične i melankolične ideje o napuštanju svoje zemlje i sanjanju o povratku u nju. Takvo je viđenje ustaljeno u mnogim umjetničkim prikazima izгона te ostaje na estetičkoj dimenziji analize izгона. Said, i sam izbjeglica iz Palestine, uviđao je potrebu da se izgon prikaže na način koji bi ukazivao na surovost takvog stanja koja proizlazi iz društveno-političkih kriza. Ganguly je tako u svojem izlaganju koristila Saidov koncept kontrapunktualne analize koja služi za istovremenu analizu dviju suprotnih perspektiva koje se ipak međusobno nadopunjuju. Promatranje izгона u prethodno navedenom načinu promišljanja o izgonu prikazuje zapadnjačku tendenciju da umanjuje značaj izгона i degradira potencijal za borbu koji on ima. Mnoge izbjeglice koje dođu u razvijenije zemlje koriste svoju novu situaciju (koja je često karakterizirana većom slobodom, sredstvima i dosegom) da ukažu na

probleme u vlastitoj zemlji, što može pomoći postizanju veće svijesti o nečemu što se prosječnom čovjeku čini udaljenim. Umjetničko raspolaganje izgonom tako dobiva političku dimenziju koja se ne smije zanemariti.

Timothy Brennan posvetio je svoje izlaganje Saidovu umjetničkom radu i promišljanju o umjetnosti, kao i dijalektičkoj metodi koju možemo pronaći u samoj umjetnosti i onim znanstvenim disciplinama koje se bave njome. Brennan se zadržao na filologiji kao disciplini koja tumači jezik i njegovu promjenjivost te time ostvaruje dinamičnost koja joj je često uskraćena. Klasična se filologija suprotstavlja suvremenim metodama analize jezika, prvenstveno dekonstrukciji, te služi kao dijalektički aparat koji sagledava povijesne okolnosti nastajanja i mijenjanja jezika, iščitavajući tako značenje iz njega.

Poslije predavanja uslijedila je diskusija s aktivnom publikom, koja je protekla u opuštenu atmosferu te je sve prisutne potaknula na razmišljanje o aktualnosti Saidova rada u današnjem vremenu punom političkih izгона i migracija, kao i o inovativnosti njegova pristupa u filologiji i književnosti.

Josip Majsec

28. Dani Frane Petrića, simpozij »Um: koevolucija biologije i kulture«

Međunarodni filozofjsko-interdisciplinarni simpozij »Um: koevolucija biologije i kulture« održao se od 22. do 25. rujna 2019. u gradu Cresu u sklopu manifestacije 28. Dani Frane Petrića. Pokrovitelji manifestacije bili su predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te Primorsko-goranska županija, dok je organizator simpozija bilo Hrvatsko filozofsko društvo, a su-organizator Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku. Izlaganja su se održavala na engleskom, njemačkom i hrvatskom jeziku i bila su podijeljena u tri sekcije. Obradene teme ticale su se različitih aspekata odnosa kulture i biologije, a generalni okvir tema izlaganja bio je pozicioniranje humanističkih i društvenih znanosti u kontekstu redukcionizma dviju oprečnih tendencija u poimanju razvoja čovjeka: ili kultura ili biologija. Opći je zaključak da bi ta pozicija trebala biti sveobuhvatna, odnosno da bi trebala značiti obuhvaćanje obaju aspekata ljudskog određenja, tj. i kulturu i biologiju.

Simpozij je uključio javno predavanje Miroslava Radmana i Zdravka Radmana pod naslovom »Koevolucija biologije i kulture« u Zajednici Talijana Cres i okrugli stol o knjigama Petera J. Richersona i Roberta Boyda *Not by Genes Alone: How Culture Transformed Human Evolution* i *The Origin and Evolution of Cultures*.

Prvoga dana plenarno je predavanje pod nazivom »Enkulturaciona u tri fuge« održao Richard Menary. Govorio je o tezi da kultura preobražava i uvećava spoznaju po trima osnovnim mehanizmima pomoću kojih se odvija taj napredak spoznaje te je ukazao na to da se specijalizacijom učenja, prilagodavanjem i drugim povezanim faktorima osigurava kolektivni napredak koji pak omogućava i daljnji razvitan spoznajnog potencijala. Nakon toga, uslijedila su sesijska izlaganja. U sekciji A, na njemačkom jeziku, prvo je izlaganje održao Pavo Barišić: »Pluriperspektivnost integrativne filozofije svijeta«. Govorio je o temi svijeta u drugoj polovici 20. st., o diskursu o svijetu koji otvara mogućnosti za pluriperspektivni dijalog te o položaju filozofije unutar tog dijaloga. Idući je izlagač bio Gottfried Künzlen s izlaganjem »Biotehnologija – enhancement – transhumanizam: stari san o novome čovjeku u novome odijelu«. Iznio je stare i nove poglede na transhumanizam te je govorio o genetičkom, implantiranom i digitalnom novome čovjeku. Posljednje izlaganje u prvoj sesiji održao je Arto Mutanen: »O identitetu Ja«. Govorio je o identifikaciji »ja« koja je povezana s jezikom i kulturom, odnosno o njenoj neodvojivosti od društvenoga konteksta. U sekciji B, na hrvatskom jeziku, prvo je izlaganje održao Ivo Džinić: »Čovjek i dinamika kulture – tragedija ili tek drama?«, a ticalo se Simmelova poimanja dualnog karaktera kulture te Cassirerova problema objektivne kulture. Idući je bio Erik Brezovec s izlaganjem »Um, osoba i suvremeno društvo: reinterpretacija pojma osobe Georgea Herberta Meada«. Opisao je ostvarenje osobe na svjesnim i nesvjesnim razinama te hiper-refleksivnost i otuđenje suvremenog pojedinca. Nakon njega, izlaganje »Pojam tijela kao medijska slika« održao je Damir Kukić. Argumentirao je kako *celebrity* i *selfie* kultura u digitalnom dobu postaje sfera stalnog kreiranja vlastite idealne slike tijela i tjelesnosti. Također na hrvatskom jeziku, u sekciji C, izlaganje je prvi održao Predrag Finci pod naslovom »Instinkt kao um u Bergsonovoj filozofiji«. Predstavio je Bergsonovo postavljanje instinkta na mjesto uma i intuicije na mjesto racionalnosti u svrhu sagledavanja čovjeka iz drugačije perspektive. Sljedeće je izlaganje održao Željko Vučković s naslovom »Ljubav kao most između priro-

de i kulture: o ljubavi, ljudskoj prirodi i ideji zajednice«. Cilj je izlaganja bio pokazati važnost ljubavi kao moguće polazne točke u nadvladavanju dihotomija, među kojima je i ona između biologije i kulture. Zadnji je u sesiji govorio Željko Šarić na temu: »Evolucijska teorija ljubavi«. Ukazao je na zapostavljenost evolucijskog karaktera u filozofiji, a kao suprotni primjer naveo je Arthura Schopenhauera koji ljubav definira kao želju za nastavkom vrste. U popodnevnom satima u sekciji A, na engleskom jeziku, izlagao je prvi Peter J. Richerson na temu »Nije sve u genima: kako je kultura preobrazila ljudski mozak«. Govorio je o utjecajima kulturne evolucije na onu biološku te o suptilnosti kulturno nametnutih društvenih odabira. Iduća je izlagačica bila Regina Fabry s izlaganjem »Aritmetičke prakse, kumulativna kulturna evolucija i enkulturaciona«. Skrenula je pozornost na neuronske mreže i motoričke programe koji su bili dio biološke evolucije i koji su omogućili aritmetičke prakse. Idući je izlaganje održao Markus Pantsar na temu »Međudjelovanje bioloških i kulturnih sastavnica u usvajanju pojmova prirodnih brojeva«. Pomoću kumulativne kulturne evolucije i enkulturacione, obrazložio je kako se u okviru odnosa biologije i kulture može objasniti usvajanje prirodnih brojeva. Posljednji je u sesiji bio Miroslav Radman s izlaganjem na temu »Potencijalni konflikt između biološke i kulturne evolucije«. Definirao je potencijalne prijepore u vidu sagledavanja i planiranja budućnosti čovječanstva, odnosno kulture u kojoj bi trebala postojati mogućnost ostvarivanja individualne sreće. U sekciji B prvi je izlagao Ardian Gola: »Bourdieu vs. Habermas«. U izlaganju je iznio oprečna stajališta o pitanju razuma kao temeljnoga obilježja čovjeka, tj. univerzalnog razuma kao pretpostavke univerzalnog mišljenja. Nakon toga, izlaganje »Mogu li društva biti pravedna? Socio-antropološki osvrt« održao je Josip Berdica. Govorio je o tome što je to pravedno društvo, postoji li definicija pravednosti koja je zajednička svim ljudima i kako možemo u suvremenom dobu učiniti društva pravednima. Idući je izlagao Michal Sládeček na temu »Ljudski kapaciteti i legitimnost državne akcije«. Polemizirao je o liberalnoj državi i njenom institucionalnom utjecaju koji može imati dobre i loše posljedice za pojedinčevu vlastito poimanje dobra. Idući je izlagač bio Igor Čatić, s izlaganjem na temu »Deklaracija o ravnopravnosti tvari i materijala«. Izlagao je o trojedinstvu informacije, energije i materije, točnije o plastici kao diskriminiranom materijalu u suvremenome dobu. Sljedeći je izlagao Ivan Jarnjak na temu »Nove tendencije – znanost, umjetnost, estetika«. Govorio je o kibernetičkoj, kinetič-

koj, konceptualnoj i nekonstruktivističkoj umjetnosti te o odnosu Novih tendencija sa znanošću. Treći su izlagači bili Ivan Perkov, Bruno Bogović i Petar Šarić s izlaganjem na temu »Spomeničke interpolacije u javni prostor – filozofi i ostali društveno-humanistički znanstvenici na zagrebačkim ulicama i trgovima«. Ukazali su na činjenicu da su spomenici važan dio odraza kulturnih vrijednosti te da je mali broj znanstvenika iz društveno-humanističkih područja dobio spomenik na području grada Zagreba. Na kraju prvoga dana održano je predstavljanje recentnih knjiga Gottfrieda Küenzlena (*Raščaravanje svijeta: studije o kulturi, društvu i religiji u moderni*), Slavka Amulića (*Perspektivizam i pluralizam: prilog zasnivanju pluriperspektivizma*), Hrvoja Jurića (*Euforija i eutanazija: akutni zapisi o kroničnim problemima*), Gorana Sunajka (*Estetika ružnoga*) te Predraga Fincija (*Što se sviđa svima: komentari uz Kantovo shvaćanje umjetnosti i O književnosti i piscima*).

Drugog dana simpozija sekcija A bila je posvećena emocijama i narativima. Prvo je izlaganje održala Daniela G. Camhy s naslovom »Snaga narativâ i mašte«. Govorila je o narativima kao poticajnim sredstvima za razvijanje empatije i moralne mašte te o načinima na koje filozofija može istraživati te narative. Iduća je izlagačica bila Tanja Petrović s temom »Empatija na sjecištu biologije i kulture te snaga narativa«. Također je govorila o empatiji, točnije o mehanizmima mozga koji su uključeni pri osjećanju empatije te o narativima koji mogu ojačati empatiju. Iduća je izlagala Marina Milivojević Mađarev na temu »Naracija i emocija – destrukcija priče u suvremenoj drami ili od straha i sažaljenja do osjećaja nelagode«. Obrazložila je utjecaj radnje i dramske situacije na razvoj emocija kod gledatelja te nelagodu kao dominantan osjećaj u suvremenoj drami. Sekciju je zaključila Marijana Kolednjak s naslovom »Govor mržnje i religija«. Upozorila je na dvostranost religije, tj. na to da religija ujedno poziva na toleranciju, ali i da stvara netoleranciju, diskriminaciju i mržnju. U Sekciji B prvo je izlaganje održao Lino Veljak na temu »S onu stranu biologizma i kulturalizma«. Govorio je o biologističkom determinizmu te njegovoj antitezi koja se očituje naglašavanjem primata kulture u oblikovanju ljudskoga svijeta. Zaključio je kako su oba stajališta reduktivna te stoga i nepotpuna. Drugo izlaganje održala je Vesna Stanković Pejnović pod naslovom »Aktualnost Nietzscheove kritike naturalizma i kulturalizma«, u kojem je prikazala Nietzscheovu kritiku masovne kulture, društva, države i dr. koji unazaduju autentičnu kulturu. Posljednji je u sesiji govorio Sead Alić s izlaganjem pod naslovom »Bezumlje

govora mržnje – biološka i kulturna dimenzija«. Promotrio je mržnju, koju je nazvao psihološkom i misaonom nezrelošću, iz perspektive biologije i kulture te podsjetio na zadaću filozofije da iznosi stavove i istraživanja o fenomenima u društvu. U idućoj sesiji prvi su izlagali Marko Škorić i Aleksej Kišjuhas na temu »Kultura kod ne-ljudskih životinja: k (re)definiranju pojma kulture«. Iz antropološke pozicije govorili su o oblicima kulture i socijalnih učenja koji se javljaju kod raznih vrsta životinja te su argumentirali u prilog postojanju i ne-ljudskih kultura. Idući je izlaganje održao Draženko Tomić pod naslovom »Kultura i pojedinac: razum i um«. Naglasio je Kantovu diferencijaciju između uma i razina te paralele između individue i razuma, kulture i uma te pojedinačnog i općeg. Posljednja je izlagačica bila Štefanija Kožić s izlaganjem na temu »Kultura i jezik – otuđenje u psihoanalizi«. Prikazala je odnos jezika i kulture u lakanovskoj psihoanalizi, upućujući na važnost jezika i simbola u oblikovanju subjekta. U sekciji C prvi je izlagao Luka Janeš na temu »Mozak kao organ odnosa i rezonancije među životom, umom i svijesti u refleksiji Thomasa Fuchsa«. Usporedio je kartezijanski dualizam i holistički pristup u proučavanju ljudskoga uma te je iznio tezu Thomasa Fuchsa o integrativnosti uma u ljudskome biću u cjelini. Idući je izlagač bio Béla Mester s temom »Mozak, um i tijelo u mađarskim distopijama i filozofiji međuratnog razdoblja«. Govorio je o razdoblju nakon Prvog svjetskog rata u kojemu se tehnici oružja i masovnom društvu kritički pristupa te se preispituje racionalnost. Nakon pauze uslijedilo je izlaganja Tomaža Marasa na temu »Srednjovjekovne pretpostavke o slozi među religijama«. Na primjeru Petra Abelarda i Nikole Kuzanskog iznio je srednjovjekovna stajališta o želji za shvaćanjem smisla druge religije te o težnji za miroljubivim natjecanjem između različitih religija. Idući su izlagali Ivan Platovnjak i Miroslav Gomboc na temu »Kako živjeti u Kristu ili živjeti Buddhinu prirodu utječe na ljudski um«. Svrha je izlaganja bila usporediti razumijevanje uma u prvih kršćanina i shvaćanje uma u buddhizmu. Za kraj drugoga dana simpozija izlaganje je održao Boštjan Lenart na temu »Evolucija Marionova pojma otkrivenja – izazov za pastoralnu teologiju«. Pokazao je kako je Marionova evolucija pojma otkrivenja ponudila novo poimanje djelovanja Crkve te kolika je važnost razumijevanja toga za vjernika u suvremenom društvu koje se mijenja.

Trećega dana simpozija u sekciji A prvo je izlaganje »Enkulturaciona i evolucija utjelovljenja« održao Zdravko Radman. Skrenuo je pozornost na utjelovljenost uma i na proces enkulturacione koji se odvijaju zahvaljujući

biologiji, a ne usprkos njoj. Pritom je zagovarao stav o međusobnom prožimanju kulture nasuprot isključivosti. Uslijedilo je izlaganje Davida Ahačića s temom »Procesija – kako hodanje oblikuje naš svijet«. Govorio je o hodanju koje nosi simboličku vrijednost i na specifičan način oblikuje ljudski svijet te da je zbog toga liturgijska procesija jedan od najznačajnijih arhetipskih oblika hodanja. U sekciji B prvi je izlagao Fulvio Šuran na temu »Virtualna dimenzija ljudske prirode«. Govorio je o mogućnosti proširenja ljudske kulture na virtualnu i umjetnu stvarnost te o otuđujućoj prirodi i o ulaženju tehnike u ljudsko tijelo. Iduće je izlaganje pod naslovom »Umovi bliske budućnosti« održala Maja Vejić. Ukazala je na ljudsku sposobnost adaptacije prema tehnici koja u kontekstu globalizacije može imati i pozitivne i negativne posljedice. U sekciji C prvi je izlagao Hrvoje Jurić na temu »O etičkoj relevantnosti uma«. Pokazao je kako etika uvelike počiva na poimanju pojmova poput uma, razuma, svijesti i dr. kroz povijest te je govorio o animalističkoj i ekološkoj filozofiji i etici i o bioetici. Iduće je izlaganje pod nazivom »Ljudsko biće kao umno biće – kulturno biće s vrlinama« održala Mateja Pevec Rozman. Govorila je o identitetu i potrazi za smislom života, pri čemu se čovjek razlikuje od naprosto prirodnog bića jer je on umno i simboličko biće, biće koje preobražava prirodu. Posljednje je izlaganje održao Michael George na temu »Evolucija, mašta i emergentna vjerojatnost«. Polazeći od kritičke realističke perspektive, iznio je stajalište o ljudskoj evoluciji, koje podrazumijeva središnju ulogu mašte za mogućnosti, potencijal i daljnji ljudski razvoj. Na kraju trećeg dana simpozija, drugo je plenarno predavanje održao Andrew Buskell pod nazivom »Kohenzija i grupiranje u kulturnoj filogenetici«. Razmatrao je filogenetski pristup proučavanju kulture, odnosno nasljeđivanje kulturnih obrazaca analogno nasljeđivanju onome u jeziku. Također, uputio je na to da promjene u jezicima i srodstva između njih imaju sličnosti s onim kulturalnim te da se zbog toga kultura može istraživati i filogenetski.

Raznolikošću sadržaja i interdisciplinarnim i pluriperspektivističkim pristupom simpozij je uspio obuhvatiti širok spektar objašnjenja, rješenja i novih pitanja vezanih za odnos biologije i kulture. Štoviše, jedino interdisciplinarna suradnja između prirodnih i društveno-humanističkih znanosti može doprinijeti stvaranju jedne holističke slike ljudske umnosti i tjelesnosti. Upravo je taj cilj simpozij i ostvario povezujući razne aspekte ljudskoga svijeta koji su se kroz povijest mijenjali, a mijenjat će se i ubuduće.

Štefanija Kožić

28. Dani Frane Petrića, simpozij »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu«

Od 22. do 28. rujna 2019. godine u gradu Cresu održani su 28. Dani Frane Petrića, u okviru čega je održan simpozij »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu« (od 25. do 28. rujna). Pokrovitelji 28. Dana Frane Petrića bili su predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te Primorsko-goranska županija, organizator simpozija bilo je Hrvatsko filozofsko društvo, a suorganizator simpozija bilo su Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

Prvog dana, 25. rujna 2019. godine, u Zaječnici Talijana Cres, Lino Veljak održao je uvodno predavanje »Značenje prve konferencije o Frani Petriću«. U svome izlaganju Veljak je prvu konferenciju o Frani Petriću (1979.) predstavio kao prekretnicu u povijesti istraživanja Petrićeva djela, ali i istraživanja hrvatske filozofijske baštine općenito.

Drugi dan simpozija, 26. rujna 2019. godine, bio je podijeljen u dvije sekcije. Nakon otvaranja skupa i pozdravnih riječi, Davor Balić (Osijek) održao je plenarno predavanje »Tragom Krležinih promišljanja o hrvatskim filozofima«. U svome je izlaganju istaknuo Krležina promišljanja o Jurju Dragišiću, Frani Petriću, Jurju Križaniću, Ruderu Josipu Boškoviću, Franji Markoviću, Đuri Arnoldu, Albertu Haleru i Vladimiru Filipoviću. Nakon rasprave i kraće pauze otvorena je prva sekcija »Renesansna filozofija« izlaganjem Ive Džinića (Zagreb) pod nazivom »*Philosophia Christi* kod Erazma Roterdamskog i Marka Marulića«. Džinić je u svojem izlaganju nastojao oslikati u čemu se sastoji bit same Kristove filozofije kod Erazma Roterdamskog i Marka Marulića, kao i sličnosti i različitosti njihovih koncepata. Slijedilo je izlaganje Denisa Karanušića (Šibenik) pod naslovom »Renesansno shvaćanje nastanka potresa i utjecaj na Descartesovu i Stayevu filozofiju«. U svome je izlaganju naglasio važnost renesansne filozofije i njezin utjecaj na shvaćanje nastanka potresa u misli Renéa Descartesa i Benedikta Staya. Sekciju je zaključio Fulvio Šuran (Pula) izlaganjem »Utopija kao društvo po mjeri čovjeka«. Cilj izlaganja bio je pokušaj dokazivanja da povjerenje u moć razuma i moralnih vrlina spajaju renesansne utopije, kao »most« između ideje antičke demokracije i modernih demokracija. Drugu sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti« otvorio je Pavo Barišić (Zagreb) izlaganjem »Ante Starčević i hrvatski studenti na Kraljevskom sveučilištu u Pešti«. U svome je izlaga-

nju Barišić dao osvrt na obrazovna postignuća Ante Starčevića te zaključno dao ocjenu o značaju Kraljevskog sveučilišta u Pešti za naobrazbu duhovne i političke elite u Hrvatskoj. Zatim su Erik Brezovec, Luka Maršić i Zoran Zoričić (Zagreb) održali izlaganje pod naslovom »Potencijali i opasnosti interneta i popratnih društvenih mreža za razvoj pojedinca u kulturnom prostoru Republike Hrvatske«. Cilj izlaganja bila je dijalektička analiza odnosa pojedinca (mladih) prema suvremenim pojavnostima interneta i popratnih društvenih mreža. Sekciju je zaključio Hrvoje Potlimbrzović (Osijek) izlaganjem »Prisutnost filozofskih disciplina u opusu Stjepana Matičevića«. U svome izlaganju ponudio je nekoliko primjera kojima je nastojao dokazati da su u Matičevićevu opusu prisutne brojne filozofske discipline. Zatim je uslijedila kraća rasprava i pauza za ručak. Drugi dan simpozija priveden je kraju obilaskom grada Cresa i zajedničkom večerom.

Treći dan simpozija, 27. rujna 2019. godine, otvorila je Maria Muccillo (Rim), jedna od sudionica prve konferencije o Frani Petriću, svojim plenarnim predavanjem »Platonizam i politika u kasnoj renesansi: makijavelijanski 'odjeci' u spisima Frane Petrića«. U svome izlaganju Muccillo je istražila neke od najznačajnijih svjedočanstava Petrićeve recepcije Machiavellijeva nauka. Predavanje je održano na talijanskom jeziku, a publika je predavanje mogla pratiti i pomoću uručaka na engleskom jeziku. Treći dan simpozija bio je podijeljen na četiri sekcije. Prvu sekciju »S Petrićem u žarištu« otvorio je Ćiril Čoh (Varaždin) izlaganjem »Koncept umještanja u Petrićevoj filozofiji te u umjetnosti Rafaela i El Greca«. U svome izlaganju razmatrao je Platonov koncept umještenosti (*chora*) u Petrićevoj filozofiji te u umjetnosti Rafaela i El Greca. Zatim je Monika Jurić Janjik (Zagreb) održala izlaganje pod naslovom »'La strada della virtù': glazba i obrazovanje u *Sretnom gradu* Frane Petrića«. U svome izlaganju istaknula je važnost glazbe, uz slikarstvo i gramatiku, kao jedne od osnovnih disciplina obrazovanja u *Sretnom gradu* Frane Petrića. Zatim je Marko Kardum (Zagreb) održao izlaganje pod naslovom »Frane Petrić i petrarkizam u Hrvatskoj«. U svome je izlaganju naglasio da najvažnija razmatranja Petrićeva utjecaja u hrvatskom pjesništvu uključuju normativnu i evaluativnu dimenziju pomoću kojih je moguće jasno razdijeliti uistinu petrarkistički utemeljenu liriku od površnih indikacija petrarkističkog pjesničkog sustava. Sekciju je zaključio Hrvoje Relja (Split) izlaganjem »Petrićevo poimanje bitka-svjetlosti sučelice skolastičkim poimanjima bitka«. Cilj izlaganja bila je usporedba Petrićeva poima-

nja bitka-svjetlosti s četiri dominantna poimanja bitka u skolastici: Bonaventurina, Akvinčeva, Škotova te Suárezova. Uslijedila je kraća rasprava i pauza. Drugu sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti – bioetika« otvorio je Bruno Ćurko (Split) izlaganjem »Kulturna animalistika Nikole Viskovića – s primjerom vuka (*Canis lupus*)«. U svome je izlaganju, na primjeru vuka (*Canis lupus*), pokušao pokazati kako izgleda jedno kulturnoanimalističko istraživanje. Zatim je Josip Guć (Split) održao izlaganje pod naslovom »Nedorečeni spor o moralnom subjektu«. U svome je izlaganju ponovno otvorio »zaboravljeni« spor o pripisivanju moralnog subjekta ne-ljudskim živim bićima između Nikole Viskovića i Milana Kangrga. Sekciju je zaključio Mislav Kukoč (Zagreb) izlaganjem »Od dokidanja etike do integrativne bioetike«. U svome izlaganju razmatrao je odnos filozofije i bioetike u kontekstu izmijenjene duhovne situacije vremena u doba globalizacije, s posebnim naglaskom na filozofske rasprave u Hrvatskoj na prijelomu milenija. Treću sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti – humanizam i renesansa« otvorili su Davor Balić i Demian Papo (Osijek) izlaganjem »Filozofski sloj Stojkovićeve govora *Erit tibi Gloria* (1424.)«. U svome izlaganju razmatrali su »filozofski sloj« Stojkovićeve govora *Erit tibi Gloria* održanog 1. listopada 1424. godine u Dubrovniku. Zatim je Petar Ušković Croatia (Zagreb) održao izlaganje pod nazivom »Skalićeva literatura na Bečkom sveučilištu«. U svome je izlaganju analizirao dostupne podatke o literaturi Bečkog sveučilišta koju je Skalić studirao te naglasio njezin utjecaj na Skalićevu zreliju filozofsku produkciju. Izlaganja su nastavljena temom »Filozofija politike u Gučetićevo djelo *Governo della famiglia* (*Upravljanje obitelji*) iz 1589. godine« koju je izložila Tanja Cujzek (Osijek). U svome izlaganju istaknula je razloge zbog kojih je Gučetić zaključio da gradom ili državom može dobro upravljati samo onaj tko zna dobro upravljati vlastitim domom. Sekciju je zaključio Ivan Smiljanić (Zagreb) izlaganjem »Geneza povijesti u filozofiji Marijana Cipre«. U svome je izlaganju naglasio da istinska historijska znanost mora prevladati opreke mythosnog i logosnog te postati istinska mito-logija, koja po Cipri jedina može pomiriti napetosti između znanosti, umjetnosti i religije. Zatim je uslijedila kraća rasprava i zajednička večera.

Četvrti dan, 28. rujna 2019. godine, bio je podijeljen u tri sekcije. Prvu sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti – 20. stoljeće« otvorio je Jakov Erdeljac (Zagreb) izlaganjem »Fenomenologija politike u filozofiji Ante Pažanina«. U svome je izlaganju razmo-

trio problematiku praktične filozofije u odnosu na fenomenologiju te analizirao razmišljanja Ante Pažanina koja se bave pitanjem »Jesu li politika ili pojam političkog ujedno prikladni za fenomenološku analizu?«. Zatim su Iris Tičić (Zadar) i Ivan Milanović Litre (Zagreb) održali izlaganje pod naslovom »Aktualnost filozofije Pavla Vuk-Pavlovića u kontekstu suvremenih rasprava o obrazovanju«. U svome su izlaganju nastojali pokazati aktualnost filozofije Pavla Vuk-Pavlovića na način usporedbe s temeljnim idejama Juliana Nida-Rümelina, i to kako ih je on razradio u svojoj knjizi *Filozofija humanog obrazovanja*. Sekciju je zaključila Matija Vigato (Zagreb) izlaganjem »Estetika stripa Zlatka Posavca«. U svome izlaganju, pored davanja pregleda problemā koje je Posavac promišljao unutar estetike stripa, Vigato je također nastojala usporediti njegov pristup s onim stranih autora (James Pratt, Thierry Groensteen), locirati granice estetike stripa unutar njegove »stripologije« te ispitati koliko je utjecaja na njegovo proučavanje stripa imao hrvatski strip, posebice stvaralaštvo Andrije Maurovića. Zatim je uslijedila kraća rasprava i pauza. Drugu sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti – filozofija i književnost« otvorio je Jan Defrančeski (Zagreb) izlaganjem »Filozofsko čitanje eseja 'Sumrak poezije' Tina Ujevića«. Cilj izlaganja bio je pokušaj filozofske interpretacije Ujevićeva razumijevanja poezije unutar eseja »Sumrak poezije«. Zatim je Hrvoje Jurić (Zagreb) održao izlaganje pod naslovom »'Stihovi i manje sočni mogu ipak biti točni': o snošaju poezije i filozofije na tragu Pavla Vuk-Pavlovića«. U svome izlaganju, na tragu Pavla Vuk-Pavlovića, Jurić je razmatrao odnos između filozofije i pjesništva te nastojao odgovoriti na pitanja »Je li razlog tome da su neki veliki filozofi grozni pjesnici u njima samima ili u samoj naravi odnosa između poezije i filozofije?«; »Jesu li poezija i filozofija uopće međusobno snošljive?« te »Što ih spaja, a što razdvaja?«. Sekciju je zaključio Domagoj Brozović (Đurđevac) izlaganjem »Znanost o književnosti u projektu 'Filozofska istraživanja'«. U svome izlaganju prikazao je izbor tema u projektu *Filozofska istraživanja iz znanosti o književnosti* i njihov utjecaj na proces integriranja. Zatim je uslijedila kraća rasprava i pauza. Treću sekciju »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti – filozofija i društvo« otvorio je Luka Janeš (Zagreb) izlaganjem pod naslovom »Metapsihička fenomenologija i transcendentni individualizam u misli Lazara Hellenbacha«. U svome izlaganju, Janeš je istaknuo Hellenbachove refleksije vezane uz metapsihičku fenomenologiju i transcendentni idealizam, kroz koje je nastojao naznači-

ti važnost Hellenbachove recepcije u kanonskom krugu hrvatskih filozofskih mislioca te ukazati na važnost suvremenog čitanja djela i evolucije misli ovog značajnog filozofa. Zatim je Ivan Perkov (Zagreb) održao izlaganje pod naslovom »Etički problemi nepostojanja urbanog planiranja u suvremenoj Hrvatskoj: urušavanje osjećaja zajedništva u urbanim naseljima«. U svome je izlaganju istaknuo tezu prema kojoj izostanak ili smanjeni udio javnih sadržaja u neplanskim, često i bespravno naseljima novijega datuma smanjuje kod stanovnika osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici, pasivizira ih i čini manje uspješnima u otporu projektima i intervencijama u njihov životni prostor, čak i kada ih smatraju nepovoljnima. Sekciju je zaključio Josip Periša (Zagreb) izlaganjem »*Dijalog o ljepoti i Dijalog o ljubavi* Nikole Gučetića«. U svome izlaganju razmatrao je *Dijalog o ljepoti i Dijalog o ljubavi* Nikole Gučetića, komparativnom analizom ih usporedio s Platonovim dijalozima *Simpozij*, *Fedar* i *Država* te sa ljubavnim lirskim stvaralaštvom Sigismunda Menčetića i Džorom Držičem.

U završnoj raspravi zaključeno je da je ovogodišnji simpozij »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu« bio uspješan po pitanju svih sekcija, što su potvrdila brojna izlaganja i široki spektar tema, čime su ujedno izlagači zasigurno doprinijeli još boljoj istraženosti hrvatske filozofske baštine.

Jan Defrančeski

6. Regionalni studentski simpozij društvenih i humanističkih znanosti »Izazovi društvenih i humanističkih znanosti u 21. stoljeću«

Studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organizirali su šesti puta zaredom *Regionalni studentski simpozij društvenih i humanističkih znanosti* koji se održavao od 17. do 19. listopada 2019. godine, pod nazivom »Izazovi društvenih i humanističkih znanosti u 21. stoljeću«. Organizatori simpozija bili su Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Hrvatsko filozofsko društvo, Sveučilišna knjižnica u Splitu, Udruga studenata filoloških smjerala »iTheom«, Udruga studenata povijesti »Toma Arhidakon« – ISHA Split i Studentski zbor Sveučilišta u Splitu.

Povodom održavanja simpozija splitski Filozofski fakultet objavio je knjizicu sažetaka

koju je uredio Luka Donadini, glavni urednik i predsjednik Organizacijskog odbora, potpisnik »Uvodne riječi«. Uz spomenutog, Organizacijski odbor simpozija činili su Anđela Elek, Ana Čurčić, Mirko Čalušić, Marija Miloš i Nela Vranješ, dok su u Programskom odboru bili Anita Lunić (predsjednica), Tonča Jukić, Josip Guć i Andrea Jović.

Simpozij je okupio 19 izlagača s pet sveučilišta iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije. Pozvani plenarni izlagači bili su Ljudevit Hanžek (Split) s predavanjem naslovljenim »Problem racionalnog neslaganja«; Bruno Čurko (Split) s predavanjem naslovljenim »Uloga filozofije u praksi u suvremenom društvu« i Ivanka Buzov (Split) s predavanjem naslovljenim »Suvremeni izazovi u sociologiji obrazovanja«. Marina Meić (Split) predstavila je projekt »Projekt *InterCap* – migracije, sigurnost i održivi razvoj u međuzavisnome svijetu«.

Zadatak ovogodišnjeg regionalnog studentskog simpozija bio je istražiti utjecaj suvremenih dostignuća u poljima tehnike i tehnologije na društvene i humanističke znanosti, a što implicira ispitivanje i pripadajućih znanstvenih paradigmi. Ovako formulirana tema jamčila je širinu teorijskih refleksija za propitivanje aktualnog mjesta, zadaće te mogućnosti društvenih i humanističkih znanosti, što je rezultiralo time da su se među izlagačima našli filozofi, sociolozi, psiholozi, arheolozi, povjesničari umjetnosti, etnolozi i antropolozi; a među izlagačima svih razina i godina studija, najviše je bilo doktoranada.

Simpozij je otvoren pozdravnim riječima predsjednika Organizacijskog odbora Luke Donadinija i Anđele Elek, članice odbora i moderatorice izlaganja.

Prvu sesiju, koja je imala epistemološku tematiku, otvorio je Ljudevit Hanžek (Split) plenarnim izlaganjem »Problem racionalnog neslaganja«. U njemu je glavno mjesto zauzeo problem epistemičkih drugova, tj. parova subjekata koji su svjesni toga da su njihove intelektualne sposobnosti približno jednake, da raspolažu istom dokaznom gradom, a da svejedno prihvaćaju, ili vjeruju, u međusobno nespojive sudove pozivajući se na tu dokaznu gradnju. Izlaganje je bilo veoma plodonosno za diskusiju o mogućnosti promjene vlastitog vjerovanja na osnovu epistemičkih sudova, kao i o racionalnom vjerovanju. Nakon stanke uslijedilo je izlaganje Tijane Nikitović (Beograd) pod nazivom »Epistemički fenomeni u suvremenoj znanstvenoj zajednici«. Nikitović je predstavila rezultate svog istraživanja o epistemičkoj praksi znanstvenika i studenata u prirodnim i društvenim znanostima, posebice epistemičke tolerancije istraživača

(otvorenost znanstvenika prema teorijama koje sami ne zastupaju), povezanosti epistemičke tolerancije s političkom i ekonomskom konzervativnošću, kao i njihov opći stav prema pouzdanosti znanstvene metodologije. Epistemološku tematiku imalo je i izlaganje Petra Nurkića (Beograd) »Pseudojaz između normativne i naturalističke epistemologije«, u kojem se postavljaju kao ključni problem metoda i proces formiranja vjerovanja. Odbacujući radikalnu poziciju naturalizma, po kojoj bi na sva filozofska pitanja trebali odgovoriti psiholozi, Nurkić smatra da slabija verzija psihologizma ne oduzima autonomnost epistemologiji, već da je razdor dva pristupa posljedica jače verzije supstitucijske teze. Prva izlagačka sesija zaključena je izlaganjem »Mjesto filozofije u suvremenoj filozofiji uma« Andrije Jurića (Novi Sad). U izlaganju se osvrnuo na položaj i izazove tradicionalne filozofije shvaćanja uma i svijesti, izazvane dostignućima i naprecima u neuroznanosti. Zaključak, da se problem svijesti mora rješavati modeliranjem samog subjekta i subjektivnosti, za posljedicu je imao diskusiju o odnosu filozofije i subjektivnosti.

Druga sesija započela je koautorskim izlaganjem Aleksandre Vučković i Miloša Kovačevića (Beograd), naslovljenim »Biotehnologija u kontekstu društvene pravde«. Glavna tema bila je problematika biomedicinskog poboljšanja (*enhancement*) potaknuta radom Allena Buchanana, pitanje o posljedicama koje bi takvo poboljšanje imalo na društvenu nejednakost, kao i pravednu raspodjelu istih u kontekstu brzine distribucije manje privilegiranim. Izlagači su istakli da slijedenje ideja Juliana Savulescu i Ingmara Perssona, po pitanju biomedicinskog poboljšanja, mogu zapravo dovesti do veće društvene jednakosti. Ovo izlaganje je po pitanju diskusije bilo vjerojatno najplodnije jer se značajno odužilo preko određenih vremenskih okvira. Zatim je nastupio Nikola Bogićević (Banja Luka) s izlaganjem »Radikalni interakcionizam kao filozofija prostora i kritika modernističke epistemologije društvenoga«. U njemu Bogićević prikazuje tradiciju moderne epistemologije društvenog kao svojevrsnu prostornu zagonetku. Propitan je odnos između epistemološke optike modernističke društvene teorije i prostornog ograničenja koje je od same formulacije paradigme u nju bilo upisano. Alternativa je bila ponudena u konceptima *oligoptikon* i *plasma*, francuskog teoretičara Bruna Latoura. Problem spacijalne ograničenosti pokazao se i kao problem jezika, točnije korištenje referencijalnih mjesta kao amplifikacija fundamentalnog iskustva. Prvi dan simpozija zaključilo je izlaganje »Odnos društva i kritike prema Ljubomiru Miciću

kao *spiritus movens* avangarde dvadesetih u Kraljevini SHS i suvremene recepcije njegova djela« Sofije Merenik (Beograd). Ona je u radu pokazala način na koji su se suvremenici tijekom dvadesetih godina odnosili prema radikalno društveno antagoniziranim, kritičkim, avangardnim i revolucionarnim stavovima Micića, urednika i ideološkog lidera časopisa *Zenit*. Tek nakon revalorizacije Micićeve uloge osamdesetih godina i koncepta zenitizma, javlja se novi interes za njegov rad kao paradigmu neostvarenog projekta avangarde na ovim prostorima.

Prva sesija drugog dana počela je interaktivnim plenarnim izlaganjem »Uloga filozofije u praksi i suvremenome društvu«, koje je održao Bruno Ćurko (Split). Ideja filozofije u praksi zasniva se na vraćanju filozofije »na trg«, tj. iz akademskih visina građanima. Vještine kojima filozofija može pomoći u svakodnevnom životu prikazane su na različitim primjerima: filozofsko savjetovanje, filozofski *café*, filozofske radionice, filozofija s djecom, u zatvorima i školama. Samo izlaganje bilo je realizacija ideje izlaganja: sprovedeno interaktivno, u dijalogu s publikom i diskusijom kroz koju su ponudena rješenja problema filozofije u praksi. Potom je riječ imao Dorijan Dobrić (Beograd). U svom karizmatičnom izlaganju »Filmske eksplicitne scene«, Dobrić je na primjeru filmske trilogije Larsa von Triera ukazao na nužnost razdvojenosti estetike i etike, te pojmovu lijepog i dobrog. Za doživljaj *lijepog* – u njegovu punome smislu – uopće nije potrebno *dobro*. Rascijepljenost antičkog pojma *kalokagathia*, po Dobrićevo mišljenju, nikada nije dovedena do kraja, a što je neophodno za samostalnost estetike. Umjetnost ima obavezu biti apsolutno slobodna u mediju izražavanja i prikazivanja sadržaja. Uslijedilo je izlaganje Milana Uroševića (Beograd), pod naslovom »Utjecaj proučavanja neoliberalnog sustava upravljanja i neoliberalne subjektivnosti na rad Michaela Foucaulta«. Hipoteza izlaganja je da se Foucault, istražujući neoliberalizam, suočava s upravljačkim sustavom koji se ne može objasniti zbog neadekvatnog teorijskog okvira, što se da primijetiti u nedostatku pojmovnog aparata kojim bi razumio unutrašnje funkcioniranje subjektivnosti i njezinu ulogu u upravljačkome sustavu. Urošević ističe da je taj problem nagnao Foucaulta na promjenu fokusa rada prema proučavanju subjektivnosti, što čini prekretnicu njegova opusa.

Zatim je nastupila Vanja Subotić (Beograd) izlaganjem »Je li eksperimentalna filozofija pogođena krizom replikabilnosti rezultata? Slučaj eksperimentalne lingvistike«, koje je drugu sesiju i otvorilo. U njemu je prikazana kriza replikabilnosti (neuspjeh u reprodu-

ciranju rezultata istraživanja), koja pogađa mnoga znanstvena područja, u domeni nove grane filozofije – eksperimentalne filozofije – koja se metodološki preklapa sa znanstvenim područjima, kao što je psihologija, koja su najviše pogođena krizom replikabilnosti. Istraživanja su pokazala da su studije eksperimentalne filozofije replicirane sa 70 % uspješnosti.

U izlaganju »Utjecaj internetske pretrage na formiranje znanja u znanstveno-obrazovnom kontekstu«, Kristina Mojović (Beograd) predstavila je rezultate istraživanja o ulozi interneta kao člana transakktivnog memorijskog sustava. Ukazano je na to u kojoj mjeri i na koje načine upotreba interneta utječe na procjenu vlastitog znanja i povjerenja u vlastite kognitivne sposobnosti. Drugi dio izlaganja bavio se mogućnošću učinkovitog korištenja interneta u obrazovne svrhe, imajući u vidu njegove pozitivne i neželjene učinke. Josip Majsec (Zagreb) zaključio je drugi dan simpozija izlaganjem »Čini li nas internet glupljima?«. Internet osigurava brzu dostupnost informacijama, ali ta dostupnost dolazi uz cijenu načina na koji apsorbiramo činjenice. Slijedeći Carrovu kritiku interneta, upozorava kako internet osporava mogućnost kritičkoga mišljenja i odvlači od dubokog iščitavanja tiskanih tekstova, što negativno utječe na temeljno počelo svih znanosti, posebice društveno-humanističkih, a to je kritičko mišljenje.

Treći dan izlaganja otvorilo je plenarno izlaganje Ivanke Buzov (Split) »Suvremeni izazovi u sociologiji obrazovanja«. Glavna tema predavanja bilo je pitanje: *što je sljedeće za sociologiju obrazovanja?* Naglašavajući područje visokog obrazovanja te probleme transnacionalnih obrazovnih prostora, transnacionalne mobilnosti u potrazi za visokim obrazovanjem, kao i međunarodno tržište za cjeloživotno učenje, Buzov je ukazala na potencijale, ali i nedovoljnu iskorištenost istih – što od strane studenata samih, tako i od obrazovne politike. Sociologija obrazovanja na ovaj način doprinosi razumijevanju suvremene obrazovne transformacije u odnosu na šire društvene promjene. Nakon kraće stanke, Ljiljana Krtnić (Beograd) prezentirala je izlaganje »Islamski fundamentalizam kao izazov suvremene sociologije«. Proučavanje islamskog vjerskog fundamentalizma predstavlja izazov suvremene sociologije, posebice što se u postmodernom društvu pridaje izuzetna važnost kulturi i identitetu. Dodatni problem stvara religizacija političkog prostora, pokušala li joj se znanstveno pristupiti tradicijom zapadnjačke misli zasnovane na sekularizmu i racionalizmu. Kao najprikladnija metoda za izučavanje fundamentalizma treba se pokazati

ti *razumijevajuća* sociologija i metoda *uživljanja*.

Velik izazov pred sobom imao je Nenad Andrić (Beograd), koji je morao sam prezentirati koautorski rad »*Boas ante portas?* Holistička antropologija u Srbiji«. Andrić je na primjeru odnosa arheologije i sociokulturne te fizičke antropologije ukazao na mogućnost *transdisciplinarnog* znanstvenog diskursa i implementacije holističkog pristupa. Naime, praksa pokazuje snažnu potrebu za povezivanjem znanosti s ciljem stjecanja šire slike o kontekstu, ali i društvenim problemima u kojima se nalaze društveno-humanističke znanosti 21. stoljeća. Cilj je proširivanje horizonata istraživača, manja hermetičnost znanosti, kao i znanstvena samokritika. Posljednja sesija, kao i sam simpozij, zaključeni su predstavljanjem projekta Marine Meić (Split) »Projekt *InterCap* – migracije, sigurnost i održivi razvoj u međuzavisnome svijetu«. Ovaj projekt bavi

se problemom percepcije migracija u javnosti, utjecajem iste na razumijevanje migracija, održivog razvoja, kao i odgovornosti i stila života građana EU u međuzavisnome svijetu, te pitanjem (ne)sigurnosti i rizika. Cilj je projekta uspostavljanje europske mreže civilnih udruga i sveučilišta, kojim bi se izgradili veći kapaciteti sudionika u temi migracija.

Kao jednoglasni zaključak simpozija »Izazovi društvenih i humanističkih znanosti u 21. stoljeću«, mogla bi se istaknuti potreba i zahtjev za većim prisustvom, kao i snažniji glas teorijskih refleksija društvenih i humanističkih znanosti u cjelokupnome sistemu znanosti. Jedino je interdisciplinarnošću i transdisciplinarnošću znanstvenog diskursa moguće steći šire slike, kontekste, probleme i implikacije, posebice razviti (samo)kritičko mišljenje svih znanosti u 21. stoljeću.

Andrija Jurić